

KULAK BURUN BOĞAZ ALANINDA ÇALIŞAN SAĞLIK ÇALIŞANLARINDA COVID-19'A BAĞLI KAYGI DÜZEYİNİN ARAŞTIRILMASI

*Investigation of Anxiety Level Related to Covid-19 in Healthcare Employees Working in the
Otorhinolaryngology Field*

Çiğdem FIRAT KOCA¹

¹Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Kulak Burun Boğaz Hastalıkları A.D., MALATYA, TÜRKİYE

ÖZ

ABSTRACT

Amaç: Enfeksiyon hastalıklarına bağlı pandemilerin tüm toplumda ve özellikle ön saflarda hastalıklarla mücadele veren sağlık çalışanları üzerinde psikolojik olumsuz etkileri vardır. Dünyada 11 Mart 2020 tarihinde Covid-19 pandemisi ilan edilmiştir. Bu çalışmada amacımız Kulak Burun Boğaz alanında çalışmakta olan sağlık çalışanlarında Covid-19 pandemisine bağlı kaygı düzeyini incelemektir.

Gereç ve Yöntemler: Çalışmaya Malatya ilinde görev yapan Kulak Burun Boğaz uzmanı, Kulak Burun Boğaz hemşiresi, odyometrist ve Kulak Burun Boğaz alanında çalışan tıbbi sekreterlerden oluşan 63 katılımcı dahil edildi. Hazırlanan anket katılımcılara anketi “online” olarak ulaştırıldı. Anket, demografik sorulardan ve anksiyete düzeyini ölçmeye yönelik sorulardan oluşuyordu. Anksiyete düzeyini değerlendirmede, Lee tarafından Covid-19 kriziyle ilişkili olası anksiyete vakalarını tanımlamak için geliştirilmiş kısa bir ruh sağlığı taraması olan Koronavirüs Anksiyete Ölçeği (KAÖ) kullanıldı.

Bulgular: Çalışmamızda Kulak Burun Boğaz alanında çalışmakta olan meslek gruplarının Covid-19 anksiyete düzeyleri karşılaştırıldığında, Kulak Burun Boğaz hemşirelerinin anksiyete düzeylerinin diğer meslek gruplarına göre genel olarak daha yüksek olduğunu tespit edildi ($p < 0.05$).

Sonuç: Covid-19 için en yüksek risk grubu sağlık çalışanlarıdır. Bu nedenle; sağlık çalışanlarında mental sağlık durumunun ortaya konması önemlidir. Hükümetlerin birincil hedeflerinden biri sağlık çalışanlarında pandemiye bağlı gelişen anksiyeteyi azaltacak efektif önlemler almak olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, anksiyete düzeyi, sağlık çalışanları, kulak burun boğaz

Objective: Infectious disease pandemics have negative psychological effects on the whole society and especially on the frontline healthcare workers fighting against the disease. COVID-19 pandemic was declared on March 11, 2020. In this study, our aim was to examine the level of anxiety related to the COVID-19 pandemic in healthcare professionals working in the field of Otorhinolaryngology.

Material and Methods: Sixty-three participants, namely otorhinolaryngology specialists, otorhinolaryngology nurses, audiometrists, and medical secretaries working in the otorhinolaryngology field were included in our study. An online questionnaire was sent to the participants. Our questionnaire consisted of demographic questions and questions to measure the anxiety level. We used the Coronavirus Anxiety Scale, a brief mental health scan, to identify possible cases of dysfunctional anxiety associated with the COVID-19 crisis, developed by Lee to assess the level of anxiety.

Results: In our study, when the COVID-19 anxiety levels of occupational groups working in the field of otorhinolaryngology were compared, we found that the anxiety levels of otorhinolaryngology nurses were generally higher among the occupational groups ($p < 0.05$).

Conclusion: The group with the highest risk for COVID-19 is healthcare workers. Therefore it is important to reveal the mental health status of health workers. One of the primary goals of governments should be to take effective measures to reduce the anxiety of healthcare workers due to the pandemic.

Keywords: COVID-19, Anxiety level, healthcare professionals, ear nose throat

Yazışma Adresi / Correspondence:
Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Kulak Burun Boğaz Hastalıkları Anabilim Dalı, MALATYA, TÜRKİYE
Tel / Phone: +90 530 2239624
Geliş Tarihi / Received: 04.08.2021

Dr. Çiğdem FIRAT KOCA

Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Kulak Burun Boğaz Hastalıkları Anabilim Dalı, MALATYA, TÜRKİYE

E-posta / E-mail: cifirat@hotmail.com

Kabul Tarihi / Accepted: 24.12.2021

GİRİŞ

Çin'in Wuhan kenti Hubei bölgesinde; 31 Aralık 2019 tarihinde etiyojisi bilinmeyen bazı pnömoni vakalarını tespit etmesi üzerine; bu hastalık Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından koronavirüs 2019 (Covid-19) olarak tanımlandı. Hastalığın hızlı yayılımı sonucu 11 Mart 2020 tarihinde bu durum Covid-19 pandemisi olarak ilan edildi. Enfeksiyon hastalıkları pandemilerinin tüm toplum üzerinde olduğu gibi sağlık çalışanları üzerinde de psikolojik etkileri olduğu bilinmektedir. Dünyada daha önce yaşanmış SARS (Ciddi Akut Solunum Sendromu) ve Ebola virüs pandemilerinde de sağlık çalışanlarında stres reaksiyonlarının izlendiği rapor edilmiştir (1). Covid-19 maruziyetiyle ilgili korkulara ek olarak, koruyucu ekipman eksikliği ile ilgili kaygılar, uzun ve düzensiz çalışma saatleri nedeniyle aile ve çocuklarının bakımını yapamama korkusu, yeni çalışma koşulları ve alışık olmadıkları klinik rollere girecek olmanın vermiş olduğu kaygı eklenince sağlık çalışanları için durum daha da zorlaşmaktadır. Duygusal olarak baskı altında olmalarının yanı sıra uzun çalışma saatlerine bağlı fiziksel yorgunluk, her gün daha fazla sayıda hastayla ilgilenmek onları hastalıklara yatkın hale getirebilir (2). Sağlık çalışanları ile düzenli iletişim kurularak çalışma saatlerinin uygun hale getirilmesi, koruyucu ekipmanların kullanımı ve yönetimi ile ilgili tedbirler, Covid-19 hastalarını nasıl tedavi edecekleri ile ilgili özel eğitimler almalarının sağlanması sağlık çalışanlarının üzerindeki anksiyeteyi azaltacaktır (3).

Bu çalışmanın amacı, Kulak Burun Boğaz (KBB) alanında çalışmakta olan sağlık çalışanlarında Covid-19 pandemisine bağlı kaygı düzeyini araştırmaktır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışma Katılımcıları

Çalışmamıza Malatya ilinde çeşitli hastanelerde görev yapan KBB uzmanı, KBB hemşiresi, odyometrist ve KBB alanında çalışan tıbbi sekreterleri dahil edildi.

Çalışmamıza gönüllü toplam 63 katılımcı dahil edildi. Bu katılımcılar Covid-19 pandemisi süresince Covid-19 hastalarının takip ve tedavisine aktif katılan görevlilerden seçildi. Çalışma öncesi Sağlık Bakanlığı'ndan başvuru formu doldurularak onay alınmıştır (ÇFK-2020-09-05T15_44_52). Sağlık Bakanlığı onayının ardından Malatya Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır (tarih: 18.11.2020; karar no: 2020/175). Helsinki Deklarasyonu prensiplerine uygun olarak hastalardan "bilgilendirilmiş olur (rıza)" alınmıştır.

Çalışma Anketi

Anket katılımcılara, whatsapp, mail yoluyla gönderildi ve cevaplamaları sağlandı. Anketimiz; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek grubu, medeni hal, toplam çalışma yılını içeren temel demografik sorular ile; geçmiş hastalık hikayelerini içeriyordu. Daha önce psikiyatrik bir tedavi alıp, almadığı, ailesinde psikiyatrik hastalık olup olmadığı, Covid-19 geçirip geçirmediği, geçirdi ise yatarak tedavi alıp almadığı sorgulandı. Ankette diğer soruların yanında; Lee tarafından geliştirilen Covid-19 kriziyle ilişkili olası disfonksiyonel anksiyete vakalarını tanımlamak için kısa bir ruh sağlığı taraması olan Koronavirüs Anksiyete Ölçeği (KAÖ) kullandık. Biçer ve ark., Lee'nin Koronavirüs Anksiyete Ölçeği'nin Türkçe Geçerlilik ve Güvenirlik çalışmasını yapmışlardır (4,5). KAÖ 5 sorudan oluşmaktadır.1-Koronavirüs ile ilgili haberleri okuduğum veya dinlediğim zaman başımın döndüğünü ve sersemleştığimi hissettim veya bayılacakmış gibi oldum. 2-Koronavirüsü düşündüğüm için uykuya dalmada ya da uyumada sorun yaşadım. 3- Koronavirüs ile ilgili konuları düşündüğümde ya da bu konulara maruz kaldığımda inme inmiş gibi hissettim veya donup kaldım. 4-Koronavirüs ile ilgili konuları düşündüğümde ya da bu konulara maruz kaldığımda iştahım kaçtı. 5-Koronavirüs ile ilgili konuları düşündüğümde ya da bu konulara maruz kaldığımda mide bulantısı ya da mide problemleri yaşadım. Bu sorulara cevap olarak 'Hiçbir zaman, nadiren, bir veya iki günden az, yedi günden

fazla, son iki haftada neredeyse her gün' cevaplarından oluşan çoktan seçmeli seçenekler sunuldu. Puanlaması "0" "hiçbir zaman", "1" "nadir, bir veya iki günden az", "2" "Birkaç gün", "3" "7 günden fazla ve "4" "son iki haftada neredeyse her gün" olarak yapılmaktadır.

İstatistiksel Analiz

Sosyodemografik verileri tanımlamak için tanımlayıcı istatistik analizi yapıldı. Çalışmada KBB alanında çalışan meslek gruplarının Covid-19 anksiyete düzeyi ortalamaları arasında fark olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Gruplar arasındaki farkların hangi gruplar arasında olduğu post hoc testi ile incelenmiştir. Çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek için de korelasyon analizi uygulanmıştır. Yapılan istatistiksel analizlerde SPSS 25.0 for Windows sürümü kullanılmıştır.

BULGULAR

Çalışmamıza KBB uzmanı, KBB hemşiresi, odyometrist, KBB sekreterlerinden oluşan toplam 63 çalışan katıldı. Katılımcıların % 61.9'u (39 kişi) kadın, % 38.1'i (24 kişi) erkek idi. Ortalama yaş 39 (27-57) idi (Tablo 1). 12 katılımcı da ek hastalık mevcuttu. En sık bildirilen ek hastalık hipertansiyon idi. Katılımcıların %30'u (19 katılımcı) KBB uzmanı, %31'i (20 katılımcı) KBB hemşiresi, % 15'i (10 katılımcı) odyometrist, % 22'si (14 katılımcı) KBB sekreterinden oluşmaktaydı (Tablo 2). Katılımcıların %77.8'i evli, % 22.2'si bekar idi. Katılımcıların %92'si (58 katılımcı) üniversite mezunu, % 8'i (5 katılımcı) lise mezunu olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların %74'ü (47 katılımcı) sigara kullanmadığını, %26'sı (16 katılımcı) sigara kullandığını bildirmiştir. Toplam çalışma yılı ortalama 16 yıl olarak belirtilmişti (Tablo 3).

Tablo 1: Demografik veriler

	n	%
Kadın	39	61.9
Erkek	24	38.1
Total	63	100

Tablo 2: Meslek grupları

	n	%
Kbb Uzman	19	30.2
Kbb Hemşire	20	31.7
Odyometrist	10	15.9
Kbb Sekreter	14	22.2
Total	63	100

Tablo 3: Katılımcıların Covid-19 ve medeni durum ile ilgili bilgileri

	Evet n %	Hayır n %
Yakınında Covid-19 geçirme	28 44.4	35 55.6
Covid 19 yatarak tedavi alanlar	2 3.2	61 96.8
Covid 19 enfeksiyonu geçirme	2 3.2	61 96.8
Ailede psikiyatrik hastalık varlığı	4 6.3	59 93.7
Kronik hastalık varlığı	12 19	51 81
Sigara kullanımı	15 23.8	47 74.6
Önceden psikiyatrik tedavi alma	1 1.6	62 98.4
Evlilik durumu	49 77.8	14 22.2

Psikiyatrik Ek Hastalık ve KAÖ Analizi

Katılımcıların %3'ü kendisinin (2 katılımcı), %44'ü (55 katılımcı) yakınının Covid-19 geçirdiğini belirtmektedir. Covid-19 geçiren tüm katılımcılar yatarak tedavi gördüğünü bildirmiştir. Katılımcıların %1'i daha önce psikiyatrik tedavi aldığını (1 katılımcı), %6'sı (4 katılımcı) psikiyatrik aile hikayesi olduğunu belirtmiştir (Tablo 3) Anksiyete düzeyi ile yaş ve cinsiyet açısından anlamlı fark izlenmedi.

KBB alanında çalışmakta olan meslek gruplarının Covid-19 anksiyete düzeylerine genel olarak bakıldığında, en yüksek kaygı puanının (kaygı puanı ortalaması: 43.6 olarak hesaplanmıştır) hemşirelerde olduğu dolayısıyla kaygı düzeyi ortalamalarının da en yüksek hemşirelerde olduğu görülmüştür (Tablo 4). Sonrasında yapılan Anova analizi sonucunda meslek grupları arasındaki Covid-19 anksiyete düzeyleri ortalaması açısından gözlenen farklılığın istatistiksel olarak da anlamlı olduğu görülmüştür ($F(3,59) = 5.512$, $p < .05$) (Tablo5).

Gruplar arasındaki farklılıkların hangi meslekler arasında olduğu incelendiğinde, hemşirelerin anksiyete

düzeyi ortalamasının diğer meslek gruplarına göre genel olarak daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 4: Kaygı ölçek meslek grupları arası değerlendirme

	KBB uzmanı	Hemşire	Sekreter	Odyometrist
Katılımcı sayısı	19	20	14	10
Toplam kaygı puanı	118	218	93	77
Genel kaygı puanı ortalaması toplamı	23.60	43.60	18.60	15.40

Tablo 5: KBB Alanında Çalışmakta Olan Meslek Gruplarının Covid-19 Anksiyete Düzeyi Ortalamaları Açısından Karşılaştırılması

Meslek	N	Ortalama (Standart Sapma)	Grup Farkı Karşılaştırması
KBB uzman (1)	19	1.2421 (0.31678)	1 <2. 1 <3.1 <4
KBB Hemşire (2)	20	2.1800 (1.24122)	2 > 1. 2 >3. 2 >4
KBB Sekreter (3)	14	1.3286 (0.38115)	3 >1. 3 <2. 3 <4
Odyometrist (4)	10	1.5400 (.62574)	4 <2. 4 >1. 4 >3
Grup farklılığı		F (3,59) =5,512, p<.05	

Tek yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Grupların Covid-19 kaygı düzeyi ortalamaları açısından karşılaştırılmasının ifade edilmesinde '<' ve '>' işaretleri kullanılmıştır. İstatistiksel olarak anlamlı görülen grup farklılıkları koyu renkle vurgulanmıştır.

1=KBB uzmanı Covid19 anksiyete ortalaması, 2=KBB Hemşire Covid-19 anksiyete ortalaması, 3=KBB Sekreter Covid19 anksiyete ortalaması, 4=Odyometrist Covid19 anksiyete ortalaması

TARTIŞMA

Çalışmamızda Covid-19'a bağlı KBB alanındaki sağlık çalışanlarında kaygı düzeyini inceledik. Anksiyete, kişinin problemle başa çıkma çabasıdır. Covid-19 salgını fiziksel etkilerinin yanı sıra, panik bozukluğu, anksiyete bozukluğu gibi psikolojik rahatsızlıklara da yol açmış, tetiklemiştir. Covid-19'un neden olduğu anksiyete üzerine yapılmış çalışma sayısı sınırlıdır. Sağlık kurumlarına, gıdaya kısıtlı ulaşım, her an enfekte olma endişesi, pandeminin belirsiz seyri kişiler üzerinde olumsuz psikolojik etkilere yol açmıştır. Uzun süren karantina süresi, ölüm haberleri, bilgi kirliliği, sosyal medya haberleri kişiler üzerindeki kaygıyı büyük oranda arttırdığı gösterilmiştir (6). Covid-19 pandemisi bir kaos ortamı yaratmış, toplumların güncel bilgi alma

konusunda medyaya olan güvenini ve bağlılığını arttırmıştır. Sağlık çalışanlarında yapılan çalışmalarda; sağlık çalışanlarının sosyal desteklerini ve bilgiye erişimlerini arttırarak kaygılarıyla başa çıkmaya çalışmakta oldukları gösterilmiştir (5,7,8). Liu ve ark.'nın yaptıkları bir çalışmada, SARS pandemisinin uzun dönem psikolojik etkilerini araştırmış, sağlık çalışanlarının %23 ünde orta veya ciddi derecede depresif semptomların varlığını bildirmiştir (9). Elbay ve ark.'nın yaptıkları çalışmada doktorların %64 ünde depresif semptomlar, %51 inde anksiyete ve %41 inde stress ilişkili semptomlar raporlamışlardır. Genç yaşta olmanın, bayan cinsiyete sahip olmanın, yeterli deneyime sahip olmamanın ve ön saflarda çalışıyor olmanın kaygı düzeyini arttırdığını bildirmişlerdir. Biz

çalışmamızda yaş ve cinsiyet ile anksiyete düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulamadık. Daha önce psikiyatrik hastalık öyküsü ruhsal sağlık durumunu olumsuz etkilemektedir. Biz de çalışmamızda katılımcıların daha önce psikiyatrik hikayelerinin olup olmadığını, ailelerinde psikiyatrik hastalık olup olmadığını sorguladık. Çalışmamıza katılan katılımcıların sadece %1'i daha önce psikiyatrik tedavi aldığını (1 katılımcı), %6'sı (4 katılımcı) psikiyatrik aile hikayesi olduğunu belirtmiştir. Yoğun ve ağır çalışma şartları da psikolojik semptomlarla ilişkili bulunmuştur. Bu nedenle sağlık çalışanları için, uygun çalışma saatleri, uygun çalışma koşulları, dinlenme araları sağlanmalıdır. Ön saflarda çalışan sağlık çalışanları için psikolojik ve lojistik destek de önemlidir. Koruyucu ekipman eksikliği, güvenli olmayan çalışma koşulları da çalışanlar da kendileri için yüksek risk algısında artışa ve ailelerine hastalığı bulaştırma korkusunda artışa yol açmaktadır (10).

Covid-19 için en yüksek risk grubu sağlık çalışanlarıdır. Özellikle entübasyon, ağız-boğaz muayenesi, kardiyopulmoner resüsitasyon, bronkoskopi gibi aerosol işlemleri uygulayan doktorlar, hemşireler ve yardımcı sağlık personeli en riskli gruptur. Sürekli stres, altında çalışma, yoğun ve ağır çalışma şartlarının neden olduğu kronikleşmiş depresyon-anksiyete patolojik boyutlara taşınarak beraberinde tükenmişlik sendromunu getirebilmektedir. Sakaoğlu ve ark.'nın yaptıkları çalışmada sağlık çalışanlarında kaygı düzeyinin arttığını bildirmişlerdir. Bu oranın birçok çalışmada olduğu gibi kadınlarda daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Eğitim düzeyi düşük olan kişilerde kaygı düzeyinin artmış olması beklenir. Bunu destekleyen çalışmalar olduğu gibi, kaygı düzeyi ile öğrenim süresi arasında ilişki olmadığını bildiren çalışmalar da mevcuttur. Birçok çalışma bunu desteklerken, birçok çalışmada kaygı düzeyi ile öğrenim düzeyi arasında bir ilişki saptanmamıştı. Biz de çalışmamızda eğitim düzeyi ile anksiyete arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark izlemedik. Kişi sosyal olarak ailesinden destek

alabiliyorsa bu durum stresle başa çıkabilmesini kolaylaştırır. Ancak ailede olabilecek sosyal veya ekonomik problemler bazen kişinin kaygı düzeyini arttırabilmektedir. Bu durum medeni halin stresle başa çıkabilme durumuna etkisini farklı etkileyebilir. Bu durum farklı çalışmalarda farklı sonuçlarla ortaya konmuştur. Biz de çalışmamızda katılımcıların evli veya bekar olması ile anksiyete düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptamadık (11-13).

Sakaoğlu ve ark.'nın yaptıkları çalışmada meslek gruplarını kendi içinde değerlendirdiklerinde hemşirelerdeki Covid-19 kaygı düzeyinin diğer gruplarla kıyasla daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Biz de çalışmamızda KBB alanında çalışmakta olan meslek gruplarının Covid-19 anksiyete düzeyleri karşılaştırıldığında, meslek grupları arasında Covid-19 anksiyete düzeyleri ortalaması açısından anlamlı farklılık olduğunu saptadık. Gruplar arasındaki farklılıkların hangi meslekler arasında olduğu incelendiğinde, hemşirelerin anksiyete düzeylerinin diğer meslek gruplarına göre genel olarak daha yüksek olduğunu tespit ettik ($p<.05$).

Kaygı durumunun artması kişinin başarısını, verimliliğini olumsuz etkiler. Bu durum daha uzun vadede psikolojik ve sosyal problemleri beraberinde getirebilir. Bu nedenle erken tanı, tedbir ve rehabilitasyon elzemdir. Bir salgında ön saflarda, kilit rol alan sağlık çalışanlarında bu durumun araştırılması salgınla mücadele etmede çok önemli rol oynar (13).

Sağlık çalışanları; enfekte kişilerin tedavisini yapan ve kendilerine de bulaş açısından oldukça kritik bir konumda çalışmaktadır. Bunun yanında önceki pandemilerde, SARS ve Ebola'da; sağlık çalışanlarında, anksiyete, korku gibi psikolojik problemlerin daha sık görüldüğü bildirilmiştir. Bu nedenle; sağlık çalışanlarında ruhsal sağlık durumunun ortaya konması önemlidir. Hükümetlerin birincil hedeflerinden biri sağlık çalışanlarında pandemiye bağlı gelişen anksiyeteyi azaltacak efektif önlemler almak olmalıdır. Liu ve ark., yaptıkları çalışmada sağlık çalışanlarında

%12,5 oranında anksiyete düzeyi saptamıştır. Bu oran %44.6 ile; Lai ve ark.'nın tespit ettiği düzeyden çok daha düşüktür. Liu ve ark., bu durumu yapılan iki çalışmanın Covid-19 pandemisinin farklı dönemlerine denk gelmesinden kaynaklanıyor olabileceği şeklinde yorumlamıştır. Pandeminin uzamasıyla; sağlık çalışanlarında mevcut duruma psikolojik olarak adapte olma, hastalığı daha iyi tanıma ve hastaların bakım ve tedavisini daha etkin bir şekilde gerçekleştirebilme yetisi kazanırlar. Pandeminin uzamış dönemlerinde; yapılan çalışmalarda, anksiyete düzeyinin düşük olabileceği bu duruma bağlanmış olabilir. Pandeminin başından koruyucu ekipmanın yetersiz olabileceği düşüncesi de sağlık çalışanlarında anksiyete düzeyini arttırabilmektedir. Liu ve ark., yaptıkları çalışmada enfekte hastalara doğrudan temasta olan sağlık çalışanlarında anksiyete düzeyinin, doğrudan teması olmayan sağlık çalışanlarına göre daha yüksek olduğunu bulmuştur (14).

Sağlık çalışanları fiziksel ve psikolojik olarak multidisipliner yaklaşımlarla desteklenmeli, enfeksiyonu kendilerine ve ailelerine bulaştırma korkusunu yatıştırmak için özel danışmanlıklar sağlanmalıdır. Bu yolla ön saflarda çalışan sağlık profesyonellerinin kendilerini daha güvende hissettikleri bir ortamda, daha mutlu bir şekilde çalışmalarına katkı sağlanmış olur.

Katılımcı sayısının az oluşu ve kontrol grubunun olmayışı çalışmamızın kısıtlayıcı zayıf yönüdür. Benzer çalışmalar daha fazla sayıda katılımcı ile yapılarak sonuçlar desteklenebilir.

Çatışma Beyanı: Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı: Anafikir: ÇFK, Analiz: ÇFK; Veri sağlama: ÇFK; Yazım: ÇFK; Düzeltme: ÇFK; Onay: ÇFK

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmaya ilişkin hiçbir kurum ya da kişiden finansal destek alınmamıştır.

Etik Kurul Onamı: Malatya Klinik Araştırmalar Etik Kurulu, tarih: 18.11.2020; karar no: 2020/175.

KAYNAKLAR

1. Chew NWS, Lee GKH, Tan BYQ, Jing M, Goh Y, Ngiam NJH et al. A multinational, multicentre study on the psychological outcomes and associated physical symptoms amongst healthcare workers during COVID-19 outbreak. *Brain Behav Immun.* 2020;(88):559-65.
2. Blake H, Bermingham F, Johnson G, Tabner A. Mitigating the Psychological Impact of COVID-19 on Healthcare Workers: A Digital Learning Package. *Int J Environ Res Public Health.* 2020;26:17(9):2997.
3. Pappa S, Ntella V, Giannakas T, Giannakoulis VG, Papoutsis E, Katsaounou P. Corrigendum to "Prevalence of depression, anxiety, and insomnia among healthcare workers during the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis". *Brain Behav Immun.* 2020;(88):901-7.
4. Lee SA. Coronavirus anxiety scale: A brief mental health screener for COVID-19 related anxiety. *Death Stud.* 2020;44(7):393-401.
5. Biçer İ, Çakmak C, Demir-H, Kurt ME. Koronavirüs Anksiyete Ölçeği Kısa Formu: Türkçe Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi.* 2020;(25):216-25.
6. Rubin GJ, Wessely S. The psychological effects of quarantining a city. *BMJ.* 2020;(368):m313.
7. Gammon J. Analysis of the stressful effects of hospitalisation and source isolation on coping and psychological constructs. *Int J Nurs Pract.* 1998;4(2):84-96.
8. Grazier S. The loneliness barrier. *Nurs Times.* 1988;(84):44-5.
9. Liu X, Kakade M, Fuller CJ, Fan B, Fang Y, Kong J et al. Depression after exposure to stressful events:

- lessons learned from the severe acute respiratory syndrome epidemic. *Compr Psychiatry*. 2012;53(1):15-23.
10. Elbay RY, Kurtulmuş A, Arpacıoğlu S, Karadere E. Depression, anxiety, stress levels of physicians and associated factors in Covid-19 pandemics. *Psychiatry Res*. 2020;290:113130.
11. Küey L, Üstün B, Gülen C. Türkiye'de ruhsal bozukluklar epidemiyolojisi. *Toplum ve Hekim Dergisi*, Ankara, 1987;(44):16-8.
12. Stagis K. Sağlık Hizmetinde Psikososyal Çalışma Etkenlerinin Önemi. Sağlık Çalışanlarının Sağlığı. 1. Ulusal Kongresi, Ankara, 1999:78.
13. Sakaoğlu HH, Orbatu D, Emiroğlu M, Çakır Ö. Covid-19 salgını sırasında sağlık çalışanlarında spielberger durumluk ve sürekli kaygı düzeyi. *Tepecik Hastanesi Örneği Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*. 2020;30(Ek sayı):1-9.
14. Liu CY, Yang YZ, Zhang XM, Xu X, Dou QL, Zhang WW et al. The prevalence and influencing factors in anxiety in medical workers fighting COVID-19 in China: a cross-sectional survey. *Epidemiol Infect*. 2020;148:e98.